

УДК 339.923[477+061.1ЄС]

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНА-ЄС: ЕФЕКТИ ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Лиськова Л.М.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

У статті проаналізовано динаміку обсягів зовнішньоторговельних операцій між Україною та ЄС в 2008-2015 рр. Визначено основних торговельних партнерів України серед країн ЄС. Здійснено оцінку товарної структури зовнішньої торгівлі. Визначено найбільш гострі проблеми в напрямку розвитку зовнішньоторговельних відносин України та ЄС, а саме: нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні, банкрутство підприємств, невідповідність вітчизняної продукції європейським вимогам і нормам, не готовність вітчизняних підприємств співпрацювати з європейським ринком, низька поінформованість українського бізнесу про можливості виходу на європейські ринки, а також відсутність чітко окреслених механізмів виходу, проблем и недосконалої логістичної та транспортних систем. Зроблено загальний висновок про негативні ефекти після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС в короткостроковому періоді.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, зона вільної торгівлі, Угода про асоціацію.

Постановка проблеми. Україна ще в 2010 р. обрала євроінтеграційний напрям розвитку, коли в Законі України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» було визначено, що одним із пріоритетів зовнішньої політики держави є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. Для України інтеграцію в ЄС має стратегічне значення, оскільки це є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави на зразок європейських, зміцнення позицій на геополітичній арені. Європейський напрям розвитку значно актуалізувався у зв'язку з погіршенням відносин України з Російською Федерацією та суттєвим скороченням обсягів ринків збуту вітчизняної продукції. Підписання Угоди про Асоціацію з ЄС 27 червня 2014 р. стало надзвичайно важливим кроком в напрямку наближення до європейського ринку. Більшість аналітиків та вітчизняних науковців очікували від підписання даної угоди значних позитивних ефектів, однак на сьогодні так і не зрозуміло, чи отримала Україна в сфері зовнішньої торгівлі очікувані переваги, що і становить значний науковий інтерес.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблематику поглиблення зовнішньоторговельних відносин України та ЄС досліджувало багато вчених. Зокрема, науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України здійснили експертну оцінку можливих наслідків покращення торговельних режимів у результаті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також оцінили впливу на окремі галузі економіки і товарні ринки. Науковці зробили висновок, про те, що можливості інтеграції в європейський торговельний простір можуть бути реалізовані тільки за умов вдосконалення інституційного середовища у сфері технічного регулювання, дотримання санітарних, фітосанітарних, екологічних вимог тощо [5, с. 82]. Т. О. Осташко проаналізував структурні зміни у зовнішній торгівлі вітчизняними сільськогосподарськими товарами, що відбулися внаслідок ускладнення торговельних відносин з Російською Федерацією після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС [3]. С. А. Гуцал

розглянув наслідки підписання політичної частини Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС з визначенням впливу на економічні відносини та виокремленням основних проблем та завдань на шляху імплементації Угоди [1]. Деякі науковці обрали більш вузький предмет дослідження і зосередили увагу на певних аспектах зовнішньої торгівлі, зокрема І. В. Тюха та О. В. Павлюченко досліджують географію українського експорту після підписання Угоди про Асоціацію [6]. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій стосовно обраної тематики, все ще потребують ґрунтовного дослідження ефекти для зовнішньої торгівлі України та ЄС, що становить значний науковий інтерес.

Мета статті – проаналізувати динаміку зовнішньої торгівлі України та ЄС, а також виділити позитивні та негативні ефекти після підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоторговельна діяльність України на сьогодні характеризується низкою проблем, серед яких найвизначальнішими є скорочення обсягів експорту через зменшення ринків збуту, зниження обсягів промислового виробництва, внутрішню структурну кризу; сировинний характер та вузька спеціалізація значної частини експорту та незначна частка продукції з високою доданою часткою; недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій; наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами; наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами; неконкурентоспроможність продукції через високий рівень ресурсо- та енерговитратності вітчизняних виробництв. Таким чином, є безліч проблем, які потребують негайного вирішення задля вирівнювання економічної ситуації та формування передумов для довгострокового економічного зростання.

Європейський Союз є одним із найбільших і найпривабливіших регіональних ринків світу. На його частку, включаючи внутрішній торговельний оборот між країнами ЄС, припадає майже третина від загального обсягу світового імпорту товарів. Україна розглядає ЄС як нового стратегічного торговельного партнера, а тому важливо проана-

лізувати зміну торговельних відносин після підписання Угоди про Асоціацію, щоб визначити основні ефекти та можливі проблемні питання.

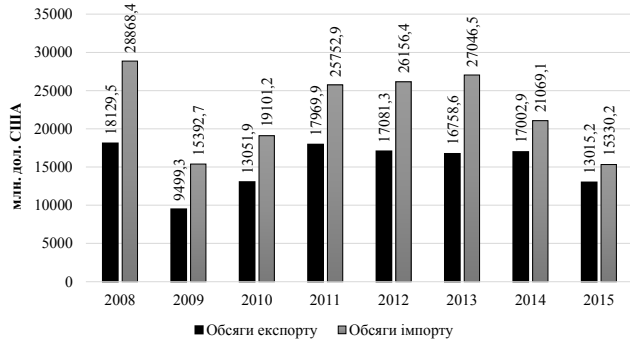

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з ЄС в 2008-2015 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики

Аналізуючи динаміку обсягів зовнішньої торгівлі України з ЄС (рис. 2) варто зазначити, що за аналізований період спостерігалось від'ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту, а в 2010-2013 рр. його значення значно збільшилось. Загалом, наслідки світової фінансової кризи яскраво проявилися в 2009 р., коли відбулося значне падіння обсягів зовнішньоторговельних операцій між партнерами. Починаючи з 2009 р. зовнішня торгівля дещо пошавилась, проте досягнути докризового рівня 2008 р. так і не вдалося.

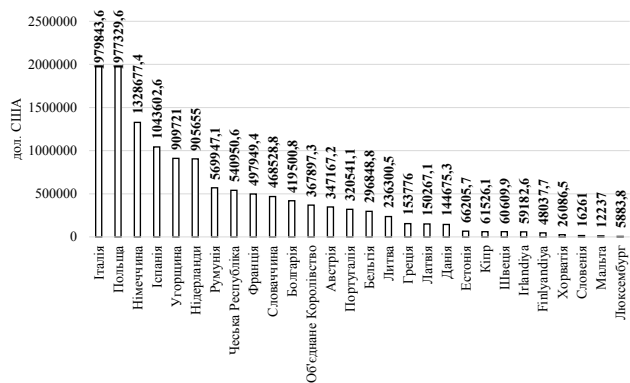

Рис. 2. Географічна структура експорту до країн ЄС в 2015 р.

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики

До підписання Угоди про Асоціацію аналітики прогнозували значні зрушення в сфері зовнішньої торгівлі, які повинні були проявитися через зростання обсягів торгівлі, покращення якості товарів вітчизняного виробництва, полегшення доступу до європейського ринку через зменшення обмежень. Однак статистичні дані, а саме обсяги експорту товарів з України до ЄС в 2015 р. свідчать про протилежні тенденції. Загальний обсяг експорту в 2015 р. дорівнював 13015,2 млн. дол. США, що на 23,4% менше ніж в 2014 р. Ця ж негативна тенденція спостерігається і щодо імпорту товарів з ЄС, зокрема скорочення обсягів імпорту сягнуло 27,2% у порівнянні з 2014 р.

Щодо географічної структури експорту (рис. 2), то основними партнерами України є: Італія та Польща (частка цих країн коливається в межах

15% від сукупного обсягу експортованої продукції), Німеччина (10,2%), Іспанія (8,01), Угорщина (6,99%), Нідерланди (6,96%). Географічна структура імпорту (рис. 3) значно не відрізняється від структури експорту. Основними партнерами України є: Німеччина (25,9% від загального обсягу імпорту України з країн ЄС), Польща (15,16%), Угорщина (10,49%), Італія (6,37%), Франція (5,82%).

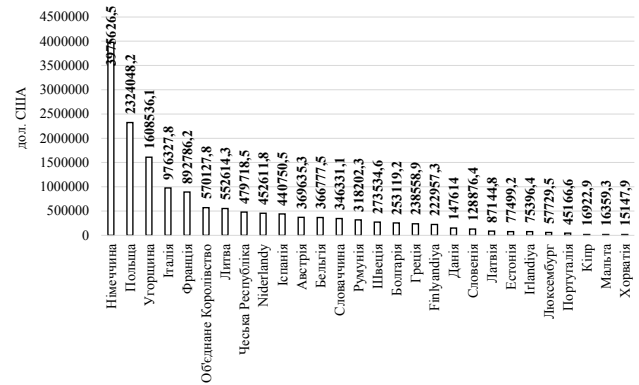

Рис. 3. Географічна структура імпорту з країн ЄС в 2015 р.

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики

В таблиці 1 систематизовано статистичні дані щодо товарної структури зовнішньої торгівлі України та ЄС в 2015-2016 рр.

Відповідно основними статтями експорту з України до ЄС в січні-червні 2016 р. були: дорогоцінні метали і вироби з них; машинобудування, виробництво обладнання та інструменту; електричне обладнання; продукти рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження; мінеральні продукти; деревина та вироби з дерева. Серед статей імпорту переважали: Машинобудування, виробництво обладнання та інструменту; електричне обладнання; продукція хімічної або суміжних галузей промисловості; мінеральні продукти; засоби наземного транспорту, літальні апарати; пластмаси та вироби з неї.

В січні-червні 2016 р. відбулося збільшення українського експорту в ЄС за окремими категоріями товарів:

- Молоко і молочні продукти, яйця, м'ясо птиці; натуральний мед – на 56,1%;
- Продукція борошномельно-круп'яної промисловості – на 63,6%;
- Жири та олії тваринного або рослинного походження – до 200,7%;
- М'ясо, риба – на 193,9%;
- Маса деревини – на 62,8%;
- Папір і картон – на 60,1%;
- Друкована продукція – на 169,9%;
- Парасольки – на 195,1%;
- Керамічні вироби – 50,2%;
- Меблі – на 55,8%;
- Різні продукти – на 102,0%.

Не зважаючи на значні переваги, які надає для України підписання Угоди про Асоціацію з ЄС (кращий доступ на ринок ЄС; посилення конкуренції на внутрішньому ринку; прозоре і передбачуване внутрішнє регуляторне середовище, привабливе для інвесторів; підвищення захисту прав інтелектуальної власності, що стимулює-

тиме інновації; підвищення ефективності та прозорості державних видатків; посилення захисту прав споживачів та робітників), швидкий позитивний ефект зовнішня торгівля України так і не отримала, а навпаки обсяги взаємної торгівлі суттєво зменшились в 2016 р. Зважаючи на думки вітчизняних аналітиків та науковців, дана ситуація спричинена не лише бойовими діями на сході України та закриттям низки промислових підприємств, але й низька поінформованість суб'єктів господарювання про можливості вихо-

ду на європейські ринки (за даними опитування, проведеного Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій, 20% представників малого та середнього бізнесу в Україні не поінформовані про можливості, що відкрилися на європейських ринках), складнощі з пошуками торгових партнерів у ЄС (багато в чому складнощі з пошуком європейських партнерів пов'язані з неможливістю для українських компаній гарантувати довгострокові поставки). На наш погляд, до вищенаведених проблем доцільно віднести логі-

Таблиця 1

Товарна структура зовнішньої торгівлі України та ЄС в 2015-2016 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт до ЄС (тис. дол. США)			Імпорт до України (тис. дол. США)		
	Січень-червень 2015	Січень-червень 2016	Звітний період до відповідного періоду попереднього року, %	Січень-червень 2015	Січень-червень 2016	Звітний період до відповідного періоду попереднього року, %
Всього	6104784	6516852	106,7	7464799	7671553	102,8
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	54677,1	70279,5	128,5	126217,3	134547,8	106,6
II. продукти рослинного походження	933804	921687,2	98,7	273556,8	260897,4	95,4
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	240975,4	724708,4	300,7	20361,4	25496,9	125,2
Внутрішньовенно готова їжа	387536,1	337837,9	87,2	366079,8	426262,7	116,4
V. Мінеральні продукти	749320,7	626693,9	83,6	1920919	894729,9	46,6
VI. Продукція хімічної або суміжних галузей промисловості	222489,8	183996,3	82,7	1326107	1537107	115,9
VII. Пластмаси та вироби з нього	48639,3	52572,5	108,1	594975,6	639116,8	107,4
VIII. Сирі шкури, шкіра очищається	53634,8	56744,4	105,8	45513,4	57005,1	125,2
IX. Деревина та вироби з дерева	340345	393909,5	115,7	44448,1	52718,7	118,6
X. Маса з деревини або з інших волокнистих целюлозних матеріалів	23837,6	39961,8	167,6	261764,5	286065,7	109,3
XI. Текстильні матеріали та	242416,2	273092,3	112,7	246459,4	288306,5	117
XII. Взуття, головні убори, парасольки	63270,6	67602,1	106,8	19020,2	20844,1	109,6
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	51884,5	55552,8	107,1	84897,9	106168,4	125,1
XIV. Перли натуральні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	7562,4	2533,2	33,5	19863,9	11292,4	56,8
XV. Дорогоцінні метали і вироби з них	1590205	1489087	93,6	336885,9	381522,5	113,2
XVI. Машинобудування, виробництво обладнання та інструменту; електричне обладнання	893119,9	965181,2	108,1	1176111	1661047	141,2
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, судів	58528,5	61452,9	105	346061,5	641519,5	185,4
XVIII. Прилади й пристрої оптичні, фотографічні	25918,6	19187,8	74	89527,1	98585,6	110,1
XX. Різні промислові товари	113004,2	169846,9	150,3	100211,7	106367,7	106,1
XXI. твори	57,6	45,8	79,5	341,8	333,3	97,5
Інше	2013,1	3758,5	186,7	21997,9	7672,7	34,9

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України

тичні проблеми, перешкоди на митниці, низький рівень поінформованості європейських споживачів про українські товари.

Висновки. Отже, підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС відкрило багато можливостей для вітчизняних товаро виробників. Однак, аналіз показників зовнішньої торгівлі показав, що в 2016 р. спостерігаються значне падіння обсягів експортно-імпортних операцій, а це означає, що позитивного ефекту в короткостроковому періоді досягнути не вдалося. До факторів, які значно впливають на зрушення в напрямку торгівлі з ЄС варто віднести: нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні, банкрутство підприємств, невідповід-

ність вітчизняної продукції європейським вимогам і нормам, не готовність вітчизняних підприємств співпрацювати з європейським ринком, низька поінформованість українського бізнесу про можливості виходу на європейські ринки, а також відсутність чітко окреслених механізмів виходу, проблем и недосконалої логістичної та транспортних систем, тощо. Зрозуміло, що вирішення даних проблем потребує активізації роботи як Уряду, так і приватного сектору, зокрема в напрямку розробки механізмів виходу вітчизняних підприємств на європейські ринки та логістичних маршрутів для мінімізації витрат транспортування та швидкої доставки продукції, особливо товарів, які швидко псуються.

Список літератури:

1. Гуцал С. А. Підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки, завдання та перспективи / С. А. Гуцал // Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/asocyaсya-8775f.pdf>
2. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Осташко Т. О. Структурні зміни у торгівлі сільськогосподарськими товарами під впливом імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Т. О. Осташко // Економіка України. – 2015. – № 12. – С. 48-58.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук Т. О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Шинкарук Л.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів НАН України». – К., 2014. – 102 с.
6. Тюха І. В. Географія українського експорту після підписання Угоди про Асоціацію з ЄС / І. В. Тюха, О. В. Павлюченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 12: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4632>

Лыскова Л.Н.

Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана

АНАЛИЗ ДИНАМИКИ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ-ЕС: ЭФФЕКТ ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ

Аннотация

В статье проанализирована динамика объемов внешнеторговых операций между Украиной и ЕС в 2008-2015 гг. Определены основных торговых партнеров Украины среди стран ЕС. Осуществлена оценка товарной структуры внешней торговли. Определены наиболее острые проблемы в направлении развития внешнеторговых отношений Украины и ЕС, а именно: нестабильность экономической и политической ситуации в Украине, банкротство предприятий, несоответствие отечественной продукции европейским требованиям и нормам, а не готовность отечественных предприятий сотрудничать с европейским рынком, низкая осведомленность украинского бизнеса о возможностях выхода на европейские рынки, а также отсутствие четко очерченных механизмов выхода, проблем и несовершенной логистической и транспортных систем. Сделан общий вывод о негативных эффектах после подписания Соглашения об ассоциации Украины с ЕС в краткосрочном периоде.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспорт, импорт, зона свободной торговли, соглашение об ассоциации

Lyskova L.N.

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

ANALYSIS OF UKRAINE-EU TRADE RELATIONS DYNAMICS: EFFECTS AFTER ASSOCIATION AGREEMENT

Summary

In the article the author analyzes the dynamics of foreign trade between Ukraine and the EU in the 2008-2015. Also, the basic trade partners of Ukraine in the EU. There was made an estimation of commodity structure of foreign trade. The most acute problems in the development of trade relations between Ukraine and the EU, are such as: unstable economic and political situation in Ukraine bankruptcy of enterprises, discrepancy domestic products to European requirements and standards, without the willingness of domestic enterprises to cooperate with the European market, low awareness of Ukrainian businesses about opportunities enter the European markets, and the lack of clearly defined exit mechanism, problems and imperfect logistics and transport systems. The author made a general conclusion about the negative effects on the Association Agreement Ukraine and the EU in the short term.

Keywords: foreign trade, export, import, free trade zone, the Association Agreement.